

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
МАДАНИЯТ ВАЗИРЛИГИ

СУРХОНДАРЁ ВИЛОЯТ ҲОКИМЛИГИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

СУРХОНДАРЁ ФАН ВА ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ
РИВОЖЛАНТИРИШ МАРКАЗИ

**"БОЙСУН – БАҲОРИ" ХАЛҚАРО ФЕСТИВАЛИ:
ТУРИЗМ САЛОҲИЁТИ"**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ ФОЛЬКЛОРНЫЙ ФЕСТИВАЛЬ
«БАЙСУН – БАХОРИ» ПОТЕНЦИАЛ ТУРИЗМА**

**«BOYSUN – BAHORI» INTERNATIONAL FOLKLORE
FESTIVAL TOURISM POTENTIAL**

СУРХОНДАРЁ ВИЛОЯТ ҲОКИМЛИГИ
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
СУРХОНДАРЁ ФАН ВА ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ
РИВОЖЛАНТИРИШ МАРКАЗИ

“БОЙСУН –БАҲОРИ” ХАЛҚАРО ФЕСТИВАЛИ: ТУРИЗМ
САЛОҲИЁТИ”

Жаҳон цивилизациясида Бойсуннинг моддий ва маънавий
маданияти халқаро илмий-амалий анжумани

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ФОЛЬКЛОРНЫЙ ФЕСТИВАЛЬ
«БАЙСУН –БАХОРИ» ПОТЕНЦИАЛ ТУРИЗМА

Материальная и духовная культура Байсуна в мировой
цивилизации

«BOYSUN –BAHORI» INTERNATIONAL FOLKLORE
FESTIVAL TOURISM POTENTIAL

Material and Spiritual Culture of Boysun in World Civilizations

ТОШКЕНТ
«YOSH AVLOD MATBAА»
2022

УЎК 808.5(075.8)
КБК 83.7уа73
А77

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 7 февралдаги №-59 рақамли “Бойсун баҳори” фольклор фестивалини 2022 йил 7-8- май кунлари Сурхондарё вилояти Бойсун туманида ўтказиш тўғрисидаги баённомаси асосида Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлиги ҳамкорлигида 2022 йил 6 май куни Термиз шаҳридаги Имом Исо Термизий илмий тадқиқот марказида “Жаҳон цивилизациясида Бойсуннинг моддий ва маънавий маданияти” халқаро илмий анжуман ташиқил этилди. Анжуманга тақдим этилган илмий мақолалар тўплам сифатида чоп этилди.

“Бойсун-баҳори” фольклор фестивалини “Жаҳон цивилизациясида Бойсуннинг моддий ва маънавий маданияти” мавзусидаги Халқаро илмий-амалий конференцияси илмий мақолалар тўплами / С. Турсунов. – Т.: “Yosh avlod matbaa”, 2022. – 578 б.

Масъул муҳаррир:

т.ф.д., проф. С.Н. Турсунов

Такризчилар:

*т.ф.д.профессор А.Аширов, т.ф.д.профессор Р.Ҳ.Муртазаева
ф.ф.д П.Бакиров, ф.ф.н Ҳ.Жўраева, ф.ф.д.профессор Н.А.Хуббитдинова,
ф.ф.д. профессор Ш.Турдимов, т.ф.д. профессор Г.В. Юлдыбаева.
ф.ф.н.Б.Муртазоев, ф.ф.н.Н.Ўлдошев, т.ф.д. Т.Пардаев, профессор
О.Бўриев, ф.ф.б.ф.ф.д А.Худойқулов, ўқитувчи И.Қаршиев, Б.Саидовлар.*

Техник котиба:

Қўшоқова Моҳигул Турсуновна

Мазкур тўплам Термиз давлат университетининг 2022 йил 25-апрелдаги илмий кенгаши йиғилишида муҳокама этилиб, нашрга тавсия этилди. Тўпламда Хоржий ва Ўзбекистон республикасига оид тарихий-археологик ва этнографик, халқ оғзаки ижодиёти ҳамда фан, таълим ва тарбиянинг тарихий нуқтаи-назардан эришилган ютуқларига оид илмий мақолалар жамланган.

ISBN-978-9943-6897-5-6

“Yosh avlod matbaa”, 2022 й.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 7 февралдаги №-59 рақамли “Бойсун баҳори” фольклор фестивалини 2022 йил 7-8 май кунлари Сурхондарё вилояти Бойсун туманида ўтказиш тўғрисидаги баённомаси асосида илмий анжуманни Термиз давлат университети ва Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлиги ҳамкорлигида 2022 йил 6-май кuni Термиз шаҳридаги Имом Исо Термизий илмий тадқиқот марказида “Жаҳон цивилизациясида Бойсуннинг моддий ва маънавий маданияти” халқаро илмий анжуман ташкил этилди.

На основании Протокола Кабинета Министров Республики Узбекистан от 7 февраля 2022 года провести 7-8 мая 2022 года в Байсунском районе Сурхандарьинской области фольклорный праздник «Бойсунская весна» №-59, научную конференцию состоялась 6 мая 2022 г. В Научно-исследовательском центре имама Иса Термизе в город Термезе организована Международная научная конференция «Материальная и духовная культура Байсуна в мировой цивилизации».

On the basis of the Protocol of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan from February 7, 2022 to May 7-8, 2022 in Baysun district Surkhandarya region folklore festival «Baysun spring» №-59, scientific conference will be held on May 6, 2022. The International Scientific Conference «Material and Spiritual Culture of Baysuna in World Civilization» was organized at the Scientific-Research Center of Imam Isa Termizi in Termez.

o'zlari qoldirgan boy meros bilan milliy san'atning rivojlanish tarixini muayyan davr xususiyatlarga bog'lab o'rganish va jiddiy tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etdi.

Rezyume

Ushbu maqolada Qashqadaryo vohasida o'zbek milliy baxshichilik va dostonchilik san'atining rivojlanishi noyob namunalarini asrab-avaylash va rivojlantirish, uni keng targ'ib qilish, yosh avlod qalbida ushbu san'at turiga hurmat va e'tibori tuyg'ularini kuchaytirish, turli xalqlar o'rtasidagi do'stlik va birodarlik rishtalarini mustahkamlash, ijodiy hamkorlik, madaniy-ma'naviy munosabatlar doirasini xalqaro miqyosda yanada kengaytirish lozim adabiy hayotida yangi bir bosqich, ko'tarilish yuzbera boshlaganligi barcha tarixiy davrlarda baxshichilik san'ati rivojlangan o'lkalardan biri bo'lib kelganligini ko'rishingiz mumkin. Shu bois, Qashqadaryo hayotida sovet davrida ijod qilgan taraqqiyot yo'lining qonuniyatlarini aniqlab olish uchun eng avvalo unga xos bo'lgan umumiy jarayonlarni tarixiylik nuqtai-nazardan ko'zdan kechirish lozim.

Резюме

В данной статье рассматривается сохранение и развитие уникальных образцов развития узбекского национального искусства бакши и эпоса в Кашкадарьинском оазисе, его широкая пропаганда, укрепление чувства уважения и внимания к этому искусству в сердцах подрастающего поколения, различных народов. Необходимо укреплять узы дружбы и братства между народами мира, расширять сферу творческого сотрудничества, культурных и духовных связей на международном уровне. Поэтому для определения закономерностей пути развития созданного в жизни Кашкадарьи в советское время, необходимо сначала взглянуть на присущие ей общие процессы с исторической точки зрения.

Summary

This article discusses the preservation and development of unique examples of the development of the Uzbek national art of baxshi and epic in the Kashkadarya oasis, its widespread promotion, strengthening the sense of respect and attention to this art in the hearts of the younger generation, different peoples. It is necessary to strengthen the ties of friendship and brotherhood between the peoples of the world, to expand the scope of creative cooperation, cultural and spiritual relations at the international level. Therefore, in order to determine the laws of the path

of development created in the life of Kashkadarya in the Soviet era, it is necessary to first look at the general processes inherent in it from a historical point of view.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O`zbekiston baxshilari. –T: O`zbekiston, 2019, -144 b.
2. <https://uzhurriyat.uz>. –T: 2019.05.22
3. Yo`ldoshev B. Qashqadaryo badiiyati. T, Sharq, 2000.
4. O`zbekiston baxshilari. –T: O`zbekiston, 2019, -34 b.
5. Ravshanov P. Adabiy sahifalar. T. Nasaf, 1985
6. O`zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T. 1998.
7. Yo`ldoshev B. Qashqadaryo badiiyati. T. Fan. 1998
8. <http://qashqadaryo.uz/>.

ҚУРБОНБОЙ ТОЖИБОЙ ЎҒЛИ - ҚОРАҚАЛПОҚ ХАЛҚИ БАХШИСИ

**Қурбонова Манзила Боқиевна БухДУ. т.ф.н., доцент
Нигора Абдусаматовна Орипова БухДУ Этнография,
этнология ва антропология 1- босқич магистранти.**

Қорақалпоқ халқ оғзаки ижоди бадий ижодиётнинг турли хил турлари ва шакллари йиғиндисидир. Халқ оғзаки ижоди кейинчалик халқ миллий маданиятининг таркибий қисмларидан бири сифатида қорақалпоқ ёзма адабиётининг ривожланишида муҳим рол ўйнади. Қорақалпоқ халқ оғзаки ижоди турли жанрлар: кўшиқлар, маталлар, топишмоқлар, эртақлар, дostonлар билан бойитилган. Халқ оғзаки ижодидаги бу жанрларнинг пайдо бўлиши тарихий жараёнлар билан боғлиқдир. Қорақалпоқларда халқ оғзаки ижоди, XX асргача ривожланиб, ёзма адабиёт деярли ривожланмади. Бунга сабаб уларнинг узок вақт давомида кўчманчи ҳаёт кечиришидир.¹

Қорақалпоқ халқ оғзаки ижодининг энг машхур жанрлардан бири бу -эпос ёки эпос шеърлар (dostonлар) ҳисобланади. Ушбу жанрдаги ижод намуналари беш мингдан ортик бўлиб, улар ўз ичига: қаҳрамонлик, лирик, ижтимоий-маиший, эртақ-роман ва

¹ Баяндиев Т. Каракалпакский государственный театр им. К.С.Станиславского. Очерк истории. – Ташкент, ФАН, 1971, С 7.

бошқа турдаги дostonларни қамраб олади. Буларга биз мисол қилиб “Қирқ қиз”, “Кўблон”, “Бўзоғлан”, “Ер Шўра”, “ЕрЗиуар”, “ЕрГарғин”, “ЕрТошток”, “Алпамиш”, “Қурбонбек”, “Шарёр”, “Ма стпошшо”, “Ғариб-ошиқ”, “Юсуф-Аҳмад” ва бошқа дostonларни айтишимиз мумкин.¹ Мазкур дostonларда қорақалпоқларнинг озодлик ва мустақиллик учун фидойиларча кураши тасвирланган.

Қорақалпоқ халқ дostonи – “Қирқ қиз” оғзаки адабиётимиз уммонининг энг чуқурида ётган инжу-маржон ва марваридларнинг биридир. Ўзида садоқат ватанпарварлик, муҳаббат ва шу каби инсонийлик хислатлари билан хазинамизни тўлдирган. Ҳозирда ушбу хазинадан фойдаланиш, инсонларнинг маънавий ва маърифий дунёсини бойитади”.²

Дostonда Саркуб қалъаси ҳукмдори Оллоёрнинг қизи, Гулойимга отаси Муели деган ҳосилдор ерни тортиқ қилгани ҳақида айтилади. Бу жойда Гулойим ва унинг қирқ қанизаги девори мисдан ва дарвозаси чўяндан бир қалъа барпо етишади. Душманлар Саркуб қаласига ҳужум қилади ва Гулойимнинг отасини ўлдиради. Саркуб ерлари таланади, саркубликларнинг кўпи асир қилиниб ҳайдаб кетилади. Гулойим ва унинг қанизақлари душманга қарши курашади, қорақалпоқларни асирликдан қутқаради ва юртини озод қилади. Бу ишда Гулойимга унинг ошиғи хоразмлик баҳодир Арслон ёрдам беради. Дostonнинг бош ғояси юксак ватанпарварлик ҳисси ва халққа фидойиларча муҳаббатдан иборат «Қирққиз» дostonи жаҳон шеърояти дурдоналаридан бири ҳисобланади.³

Бу дostonни Қурбонбой бахши маромига етказиб қуйлаган ва 1939-1940 йилларда унинг оғзидан ёзиб олинган. Бахшичилик – қорақалпоқ элининг улуғ анъанасидир. Чунки Қорақалпоқ бахшичилик санъти қадим тарихга ега. Ушбу санъат соҳасида Қурбонбой бахши фаолияти эътиборга лойиқ.

Қурбонбой бахши Тожибой ўғли: 1876-йил Тўрткўл тумани Шўроҳон қишлоғида таваллуд топди, 1958-йилда вафот этди. У Ўзбекистон ва Қорақалпоғистон халқининг машҳур бахшиси. Ёшлигидан халқ кўшиқлари ва дostonлардан парчалар ёдлаб юрган. Дostonларни икки тилда, ўзбек ва қорақалпоқ тилларида қуйлаган. Қурбонбой бахши репертуарида 20 дан зиёд дoston

¹ Н. Давқараева. Қарақалпақский фольклор. Многотомник, том II. Қарақалпақские народные сказки изд. «Қарақалпақстан». Нукус, 1977.-С. 7,8.

² Қорақалпоқ халқ дostonи “Қирққиз”, таржимон Й. Болтабоев. Қарақалпоғистон-1997,-Б. 22.

³ Н.Мамедов. Қарақалпақская литература. Баку, Мутарджим, 2007,-С. 63-64 .

мужассам, шундан 17 таси ёзиб олинган («Алпомиш», «Қирқ қиз», «Ширин билан Шакар» ва б.). Улардан баъзилари Ўзбекистон ФА Тил ва адабиёт институти фольклор бўлими архивида сакланади. Қурбонбой бахши Жиенмурод бахшининг шогирди эди.¹

Бир биридан қолишмайдиган санъат асарлари бўлмиш дostonларни бахшилар маромига етказиб ҳозиргача қуйлаб келмоқдалар. Бугунги кунда шоу бизнеснинг кучайиб кетиши натижасида, бахшичилик, фольклоршунослик санъатига қизиқиш, эътибор сусайганлиги ҳатто унутилиб кетаётганлиги ачинарли бир ҳол. Юртимизда ёш авлодни миллий ўзликни англаш, ватанга садоқат, тарихий меросга ҳурмат руҳида тарбиялаш мақсадида, ҳамда бахшичилик санъатини ва бошқа халқ оғзаки ижодининг йўналишларини ривожлантириш учун қатор янгиликлар юз бермоқда. Президентимиз Ш.Мирзиёев ташаббуслари билан 2019 йил 14-майда ПҚ 4320- сонли “Бахшичилик санъатини янада ривожлантириш чора тадбирлари” тўғрисида қарор қабул қилинди. “Ўзбек халқ дostonлари”, “Ўзбек халқ қўшиқлари” номли дарсликлар, кўп томлик “Қорақалпоқ фольклори” тўплами чоп етилди. Шу билан бирга, 100 томлик “Ўзбек халқ ижоди ёдгорликлари” мажмуаси нашр етилмоқда. Шунингдек, Термиз шаҳрида 2019 йил 5-6-апрел кунлари I халқаро бахшичилик санъати фестивали ўтказилди. II халқаро бахшичилик санъат фестивали 2021 йил 17 – 20 сентябр кунлари Нукус шаҳрида ўтказилди. Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлиги, Фанлар академияси, Ёзувчилар уюшмаси ва Сурхондарё вилояти ҳокимлигининг Термиз шаҳрида давлат муассасаси шаклида Республика Бахшичилик санъати марказини ҳамда унинг ҳузурида юридик шахс мақомига ега бўлган Бахшичилик санъатини ривожлантириш жамғармасини ташкил етиш ҳақидаги таклифлари қарор қабул қилинди.²

Ш.Мирзиёев, оддий халқ орасидан етишиб чиққан моҳир бахши-жировлар қорақалпоқ халқининг бой ва бетакрор халқ оғзаки ижодиётини юксак чўққига кўтарганлар деб таъкидлаганлари бежиз эмас. Зеро бахшининг шерали овози, дўмбирасидан таралаётган куй инсон қалбини тўлқинлантириш билан бир қаторда, халқ турмуши ва маданиятини, ўзи яшаб турган юрт тарихини ифода

¹ <http://qomus.info.uz> online О‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.

² Ўзбекистон Республикаси Президенти, “Бахшичилик санъатини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори. 2019-йил 14-май ПҚ-4320-сон.

ИЖТИМОЙЙ-СИЁСИЙ ҲАЁТГА ТАЪСИРИ	205
Ғайрат Мамаражобов. СУРХОНДАРЁ ВОҲАСИДА МИЛЛИЙ Хайрулло Қобулов. ҲУНАРМАНДЧИЛИКНИ РИВОЖЛАНИШ ХУСУСИЯТЛАРИ ТАРИХИЙ МАНБАЛАРДА	207
Назокат Бозорова. ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИНИНГ СУРХОНДАРЁ ВОҲАСИДАГИ ИЖТИМОЙЙ –ИҚТИСОДИЙ ҲАЁТГА САЛБИЙ ТАЪСИРИНИ МАКТАБ ДАРСЛИКЛАРИДА ЁРИТИЛИШИ	214
Эшмўминов Озодбек Зиёдулла ўғли. АҲОЛИ МИГРАЦИОН ЖАРАЁНЛАРИНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ.....	218
Чориев Санжар. СУРХОН ВОҲАСИ АДАБИЙ МУҲИТИНИНГ ТАРИХИЙ ИЛДИЗЛАРИ.....	223
Дўланов Отабек. ЭТНОГРАФИК ТАДҚИҚОТЛАРНИ ЎРГАНИШДА ХАЛҚ ОҒЗАКИ ИЖОДИДАН НАМУНАЛАР АҲМИЯТИ	228
Hakimov Orifjon Boboramazonovich. O‘ZBEKISTONNING JANUBIY HUDUDI HISOBLANGAN SURXONDARYO VILOYATIDA FAOLIYAT KO‘RSATIB KELAYOTGAN “BOYSUN”, “QURALAY”, “BULBULIGO‘YO”, “JAYXUN” FOLKLOR-ETNOGRAFIK JAMOALARI XUSUSIDA.....	231
Radjabova Nodira Mehmonovna. “BUXORCHA” SAN’AT TURKUMI VA XALQ OG‘ZAKI IJODI	238
Файзуллаева Зебунисо Буходировна. ЁШЛАР ТАРБИЯСИ ЖАРАЁНИГА МИЛЛИЙ ҚАДРИЯТЛАРНИ ТРАНСФОРМАЦИЯ ҚИЛИШ ЗАРУРАТИ	241
Муродов Ҳалим Салимович. BUXORO HUNARMANDCHILI RIVOJI TURIZM XIZMATIDA.....	245

2-ШЎЪБА. ХАЛҚ ДОСТОНЛАРИДА БАХШИ ВА ДОСТОН ЙЎНАЛИШИ БЎЙИЧА ТАРИХИЙ, АДАБИЙ-БАДИИЙ ВА ЭТНОЛОГИК ЁШДАШУВЛАР

Ж.Тўраев. “БОЙСУН БАҲОРИ” ФОЛЬКЛОР ФЕСТИВАЛНИ КЎЗГИСИ -БАХШИЧИЛИК САНЪАТИНИНГ ЖАҲОНГА ЮЗ ТУТИШИ	250
Сабинова Насиба Эргашевна. ХОРАЗМ БАХШИЧИЛИК САНЪАТИ: АНЪАНА ВА БАДИИЙ МАҲОРАТ	253
Бўриев Очил, Очилова Холида. “АЛПОМИШ”– ДОСТОНИ ЭТНОГРАФИК МАНБА СИФАТИДА	261
Г.Э.Мўминова, С.Б.Муртазова. БАХШИЧИЛИК САНЪАТИ	